

Стратегія сталого розвитку України до 2030 року:

розробка і шлях до визнання

Сучасний етап розвитку суспільства, в основі якого інтенсивне використання природних ресурсів, характеризується зростанням антропогенного тиску на природу. Світова спільнота вже давно зафіксувала, що частина ресурсів, наприклад мінеральних, перебуває на стадії вичерпання, стає все більше важкодоступною або з погіршеними властивостями. Частина природних ресурсів (поверхневі води, ґрунти та ін.) вже мають змінені природні екологічні властивості. Якість і можливість їх прямого використання дедалі більше впливають на умови життєдіяльності людини. Усвідомлення негативних наслідків впливу діяльності суспільства на природу показало необхідність розпочати складний процес формування нової світоглядної парадигми розвитку, котра у документі ООН “Порядок денний на XXI століття” (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) означена як *парадигма сталого розвитку*¹.

Глобальні цілі сталого розвитку 2030

¹ Термін перекладений невдало і підлягав жорсткій критиці, в тому числі, і авторами. Водночас він увійшов у певне законодавче поле держави, тому автори дотримуються його в статті, але вкладають у нього загальноовзначене світове розуміння: сталий розвиток — це розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби.

Автори статті під час презентації

Стратегії сталого розвитку “Україна—2030”.

Зліва направо: Геннадій Марушевський, канд. філософ. наук, експерт з інституалізації положень Стратегії сталого розвитку України; Тетяна Тимочко, голова Всеукраїнської екологічної ліги, координатор консультативного процесу з розроблення

Стратегії сталого розвитку України;

Леонід Руденко, доктор геогр. наук, академік НАН України, директор Інституту географії НАН України, керівник групи експертів з розроблення Стратегії сталого розвитку України.

7 жовтня 2016 р., м. Івано-Франківськ

Світоглядна парадигма сталого розвитку стає альтернативною панівній моделі розвитку, що ґрунтується на розгляді природи як джерела сировини для виробництва різної продукції. Забезпечення збалансованості економічного, соціального і екологічного розвитку не є технічною проблемою, для розв’язання якої потрібні нові технології. В першу чергу, це проблема усвідомлення представниками усіх верств населення небезпечності екологічної кризи та її наслідків для життя людини та інших живих організмів. Це проблема докорінної зміни суспільних відносин і формування такого суспільства, яке не руйнуватиме середовище свого існування. Впровадження світоглядної парадигми суспільного розвитку значною мірою залежить від етичних засад ставлення суспільства до природи не як до невичерпного ресурсу, а як до середовища існування людини та інших живих істот. Має відбутися переоцінювання домінуючих цінностей і напрямів суспільного розвитку. В основі припинення деградації довкілля лежить збереження екологічних властивостей компонентів природи, збереження природної та культурної спадщини, адаптація суспільної діяльності до можливостей екосистем підтримувати життя на Землі.

Таблиця 1. Стратегії сталого розвитку в країнах Європи

Країна	Рік прийняття (перегляду)	Країна	Рік прийняття (перегляду)
Австрія	2002	Німеччина	2002 (2004, 2008, 2012)
Бельгія	2000 (2004, 2010)	Норвегія	2002 (2011)
Велика Британія	1994 (1999, 2005, 2011)	Польща	2000
Греція	2002	Португалія	2007
Данія	2002 (2008)	Румунія	1999 (2008)
Естонія	2005	Сербія	2008
Ірландія	1997	Словаччина	2001
Ісландія	2002 (2010)	Словенія	2005
Іспанія	2007	Угорщина	2007 (2013)
Італія	2002	Фінляндія	1998 (2006)
Кіпр	2007 (2010)	Франція	2003 (2010)
Латвія	2002 (2010)	Хорватія	2009
Литва	2003 (2009, 2011)	Чехія	2004 (2010)
Люксембург	1999 (2010)	Чорногорія	2008 (2009, 2011, 2012)
Мальта	2007	Швейцарія	1997 (2002, 2008, 2012)
Нідерланди	2003 (2008, 2011)	Швеція	1994 (2004, 2006)

Під час консультаційних обговорень Стратегії сталого розвитку “Україна — 2030” у м. Харкові та м. Києві

Впровадження принципів сталого розвитку потребує формування стратегічного бачення напрямів розвитку, в основі яких має бути нова філософія мислення і нові аспекти політичної діяльності. Перехід на засади сталого розвитку вимагатиме глибоких структурних змін в управлінні та нових методів роботи в різних галузях економічного, соціального та політичного життя. З управлінського погляду соціальна та демократична держава має бути також і природозберігальною.

Система управління сталим розвитком має базуватися на моделі публічного врядування, яке передбачає конструктивну взаємодію державних, громад-

ських і приватних структур. Запровадження такої моделі пов'язано з реалізацією ряду складних управлінських завдань, таких як формування спільного бачення розвитку країни, галузей і регіонів; визначення стратегічних цілей та пріоритетів розвитку; зміцнення інституцій, спрямованих на участь заінтересованих сторін у прийнятті рішень, міжгалузеву і міжрегіональну взаємодію та довготермінове планування, що враховуватиме інтереси майбутніх поколінь; прийняття узгоджених рішень за участі заінтересованих сторін тощо.

Для реалізації зазначених завдань застосовують стратегічний підхід, який дає можливість ще на стадії

планування розвитку скоординувати дії та узгодити інтереси різних міністерств і відомств та інших зацікавлених сторін.

Стратегічний підхід до сталого розвитку успішно застосовується в країнах Європи, які не лише прийняли національні стратегії сталого розвитку, а й періодично їх переглядають (табл. 1) [1]. В Європейському Союзі принцип сталого розвитку закріплено в установчому Амстердамському договорі (Договір про ЄС, 1997 р.). Названий принцип визначено ключовим для усіх політик держав — членів ЄС. Це означає, що будь-які галузеві чи регіональні стратегії, плани і програми мають орієнтуватися на досягнення балансу між економічними, соціальними та екологічними цілями.

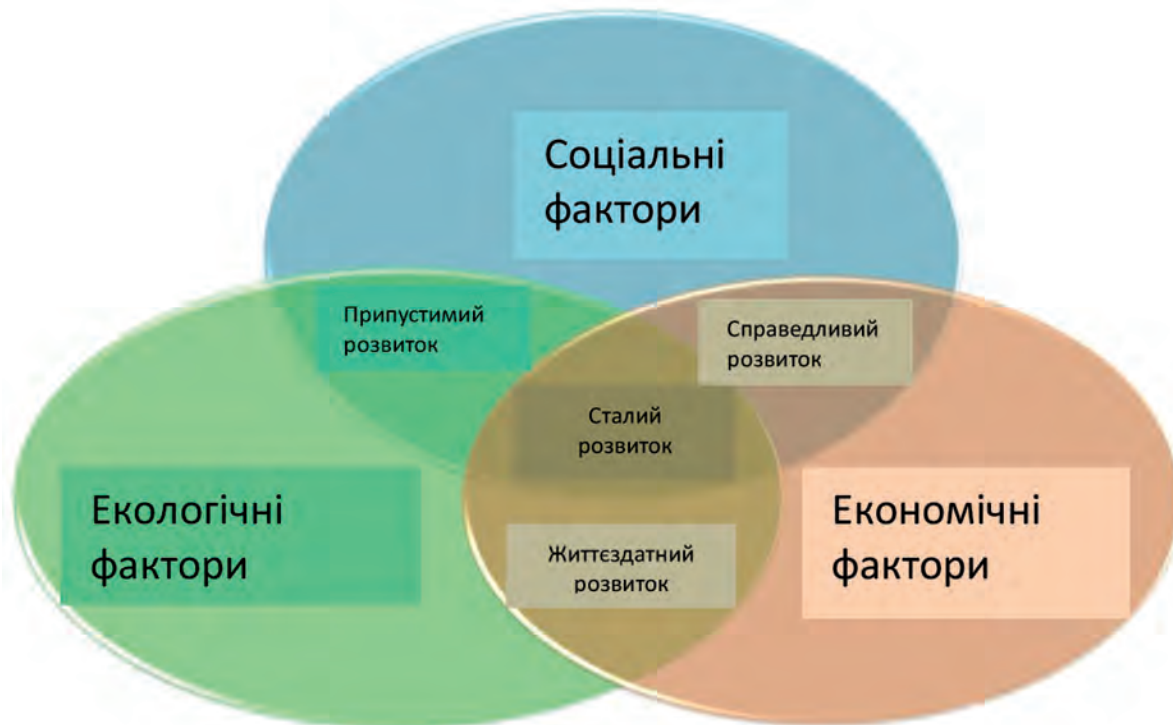
В Україні, з різних причин, реалізація “Порядку денного на XXI століття” та вимог глобальних конвенцій відбувається лише через часткове врахування їх в окремих законодавчих актах. Водночас в Україні накопичено значний науковий потенціал і підготовлено низку фундаментальних праць з питань сталого розвитку [2—5]. Фахівці НАН України з Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень (Одеса), Інституту географії (Київ), Інституту проблем природокористування та екології (Дніпро), Інституту економіки природокористування та сталого розвитку (Київ) за участі представників вищих навчальних закладів і громадських організацій в ініціативному порядку кілька разів подавали до управлінських структур держави проекти Концепції переходу України до сталого розвитку. Останнього разу це було здійснено від НАН України (02.04.2012 р.) перед початком Конференції ООН зі сталого розвитку “Ріо+20”.

У вересні 2015 р. на Саміті ООН зі сталого розвитку у Нью-Йорку в рамках 70-ї ювілейної сесії Генеральної Асамблеї ООН глави держав і урядів погодили порядок денний світового розвитку на період після 2015 р. і визначили 17 глобальних цілей сталого розвитку, які охоплюють 169 завдань [6]. У зв'язку з цією обставиною потребує актуалізації Стратегія сталого розвитку “Україна—2020”, яка лише задекларувала сталий розвиток у назві стратегії і в якій не розкриті головні принципи сталого розвитку, а саме:

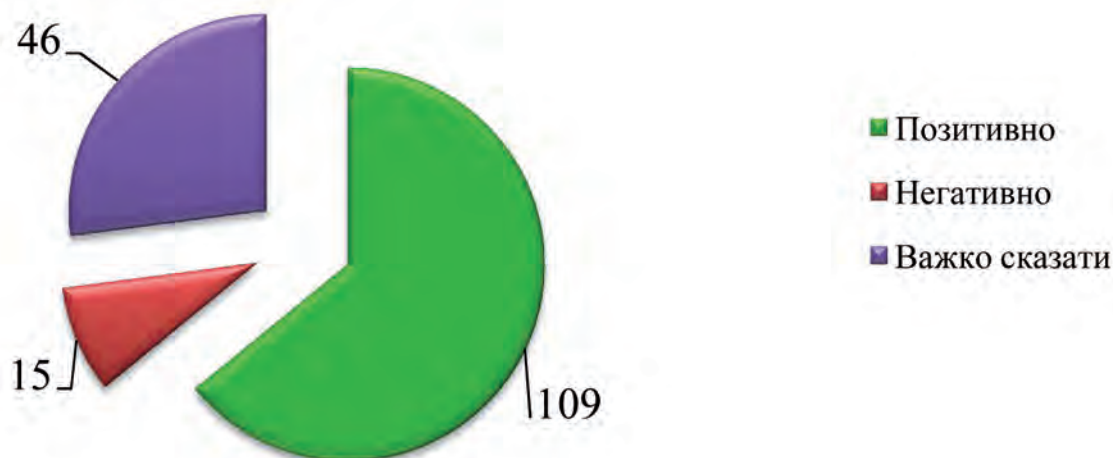
- поєднання збереження природи та розвитку суспільства;
- задоволення основних потреб людини;
- досягнення рівності та соціальної справедливості;
- забезпечення соціального самовизначення та культурного різноманіття;
- ліквідація незбалансованих моделей виробництва та споживання;
- економне та ефективне використання ресурсів тощо.

На сьогодні є сподівання, що Україна уже приступає до своїх міжнародних зобов'язань, оскільки на Саміті ООН зі сталого розвитку Президент України **Петро Порошенко** зазначив, що “для досягнення цілей сталого розвитку на національному рівні Україна здійснюватиме нові програми і проекти, які на практиці забезпечать макроекономічну стабільність, екологічний баланс та соціальну згуртованість” [7].

У листопаді 2015 р. віце-прем'єр-міністр України **В.А. Кириленко** доручив Міністерству економіки України розпочати роботу в напрямку адаптації цілей сталого

Взаємозв'язок екологічних і соціально-економічних факторів

Результати відповіді учасників консультацій на запитання:
 “Як Ви оцінюєте можливість впровадження Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року?”

Таблиця 2. Національні цілі сталого розвитку України на період до 2030 року

Стратегічна ціль 1	Сприяння інклюзивному й збалансованому економічному зростанню та життєстійкій інфраструктурі (2 операційні цілі)
Стратегічна ціль 2	Забезпечення сталого галузевого та регіонального розвитку (3 операційні цілі)
Стратегічна ціль 3	Подолання бідності та скорочення нерівності, в тому числі, гендерної (3 операційні цілі)
Стратегічна ціль 4	Забезпечення здорового життя, добробуту та якісної освіти в безпечних і життєстійких населених пунктах (3 операційні цілі)
Стратегічна ціль 5	Забезпечення переходу до моделей збалансованого споживання і виробництва, збалансованого управління природними ресурсами та зміцнення заходів реагування на зміну клімату (3 операційні цілі)
Стратегічна ціль 6	Збереження наземних і морських екосистем та сприяння збалансованому використанню їхніх ресурсів (3 операційні цілі)
Стратегічна ціль 7	Забезпечення безпеки та доступу до правосуддя, створення підзвітних та інклюзивних інституцій (3 операційні цілі)

розвитку до нинішніх умов розвитку держави. Представництво ООН в Україні здійснювало підтримку двох напрямів роботи: адаптація цілей сталого розвитку для України і розроблення проекту Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року.

Творча група під керівництвом *Е.М. Лібанової* готувала доповідь про цілі сталого розвитку України, а група експертів під керівництвом *Л.Г. Руденка* працювала над розробленням Стратегії сталого розвитку України на основі адаптованих цілей сталого розвитку. Саме Стратегія розглядається як рамковий документ, в якому мають бути визначені стратегічні напрями розвитку держави до 2030 р. і який сприятиме інтеграції цілей сталого розвитку у галузеві та регіональні стратегії й програми. Стратегія має супроводжуватися Національним планом дій зі сталого розвитку, який буде спрямований на впровадження Стратегії і в якому будуть передбачені конкретні заходи та заходи.

Група експертів розробила проект Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року. Проект Стратегії пройшов з червня 2016 р. очне та електронне обговорення. Він був направлений в усі міністерства і відомства держави та розглядався на регіональних (Одеса — 21.09.2016 р., Івано-Франківськ — 07.10.2016 р., Харків — 27.10.2016 р.) і національній (Київ — 08.12.2016 р.) консультаціях. У цих консультаціях брали участь депутати різних рівнів, представники органів місцевого самоврядування, ЗМІ, бізнесу, науки, освіти і громадських організацій всіх адміністративних областей України.

У процесі цих обговорень отримано велику кількість зауважень, побажань і рекомендацій як від міністерств і відомств, так і від управлінців з регіонів, представників науки, освіти, громадськості.

Таблиця 3. Ключові цільові показники

Сфера охоплення	Ціль	Індикатор	Цільові показники
1. Вектор розвитку			
Структура експорту	Сприяння зростанню питомої ваги продукції та послуг з високою часткою доданої вартості в експорті	Питома вага високотехнологічної продукції та послуг у структурі експорту товарів і послуг, %	2015 рік — 5,5 2020 рік — 9,0 2025 рік — 12,0 2030 рік — 15,0
2. Вектор безпеки			
Зміна клімату	Обмеження викидів парникових газів в усіх секторах економічної діяльності	Частка викидів парникових газів порівняно з 1990 р., %	2014 рік — 37,8 2030 рік — 60
3. Вектор відповідальності			
Зайнятість	Підвищення рівня зайнятості населення	Рівень зайнятості населення віком від 20 до 64 років, %	2015 рік — 56,7 2020 рік — 60 2025 рік — 62 2030 рік — 65

Отримана інформація опрацьовувалася творчим колективом. Найбільш дискусійними були пропозиції щодо конкретних значень цільових показників.

Стратегія містить коротку вступну частину та чотири розділи:

- стратегічне бачення сталого розвитку України;
- керівні принципи Стратегії;
- національні цілі сталого розвитку України (табл. 2);
- впровадження Стратегії (інституційні засади, координація, міжсекторальна взаємодія, рушійні сили та партнерство; інструменти реалізації Стратегії; фінансові інструменти; економічні інструменти; інформаційно-комунікаційні інструменти; дослідження та розробки; освітні і просвітницькі інструменти; міжнародне співробітництво; моніторинг впровадження та оцінка результативності Стратегії).

Проект Стратегії містить Додаток, в якому в узагальненій таблиці представлено 29 ключових цільових показників відповідно до векторів розвитку, безпеки та відповідальності, визначених у Стратегії сталого розвитку “Україна—2020”.

Деякі з цих показників наведено в табл. 3 як приклад. У тлумаченні цільових показників були певні розбіжності серед членів творчого колективу експертів, водночас всі були єдині в необхідності модернізаційного сценарію розвитку нашої держави.

Є сподівання, що Стратегія сталого розвитку пройде шлях обговорення у Верховній Раді України та буде прийнята Законом України або Указом Президента України. ■

**Геннадій Марушевський,
Леонід Руденко,
Тетяна Тимочко**

Література

1. European Sustainable Development Network (ESDN). URL: <http://www.esdn.eu/>.
2. **Гречко Т.К., Лісовський С.А., Романюк С.А., Руденко Л.Г.** Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: [навч. посіб.]. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 264 с.
3. **Лісовський С.А., Марушевський Г. Б., Павличенко П.Г., Руденко Л.Г., Тимочко Т.В.** Проект доповіді України до конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку Ріо+20. К.: Центр екологічної освіти та інформації. 2012. 60 с.
4. Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку України: монографія/ ІПРЕЕД НАН України, ІГ НАН України, ІППЕ НАН України. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2012. 714 с.
5. Стан виконання в Україні положень “Порядку денного на XXI століття” (2002—2012) / за ред. Л.Г. Руденка. К.: Академперіодика, 2014. 359 с.
6. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development [Електронний ресурс] — A/Res/70/1. 21 October 2015. 44 pp. URL: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E..
7. Виступ Президента України на Саміті з прийняття Цілей сталого розвитку в рамках Генеральної Асамблеї ООН 27 вересня 2015 р. [URL: <http://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-samiti-z-prijnyattya-cilej-sta-36032>.